

STRAF! 8+

Hanneke Paauwe & De Studio

inspiratiemap

STRAF! 8+

Hanneke Paauwe & De Studio

Twee zusjes groeien op bij hun grootvader. Hun moeder zit in de gevangenis. Hun vader is afwezig. Op school wordt er gelachen. Gefluisterd. Gepest. De zusjes voelen zich door alles en iedereen gestraft. Ze bouwen een wereld waarin kinderen bepalen wat gewenst en ongewenst gedrag is. Goed en kwaad. Hemel en hel. Krapuul en heilige boontjes. De meisjes onderzoeken er op humoristische wijze regels, wetten, grenzen en (on)gehoorzaamheid. Kan een samenleving overleven zonder straf? Is straf een noodzakelijk kwaad, een broodnodig hulpmiddel of een zwaktebod?

© Karolina Maruszak

CREDITS

tekst & regie Hanneke Paauwe

spel Lotte Diependaele, Eva Schram, Greet Jacobs & Serdi Faki Alici (op film)

decor Stef Stessel

kostuums Sara Dykmans

video Olivier D'Hose

soundscape Gerrit Valckenaers

dramaturgie Anna Vercammen

choreografie Gail Verhasselt

techniek Nick De Keyser & Dries Vanhout

productie De Studio,

Cinderella & Perpodium

met dank aan de gevangenis van Antwerpen, De Rode Antraciet en alle gedetineerden die hun verhaal deelden

inhoud inspiratiemap

Hanneke Paauwe & Ilse Daems

opmaak inspiratiemap

Simon Van Roosbroeck

1. **KORT & KRACHTIG**

In dit deel van deze inspiratiemap vind je korte denk- en doe- opdrachten die je met je klas naar aanleiding van de voorstelling kan doen. Zowel vooraf als achteraf.

Handige achtergrondinfo voor jou als leerkracht staat in het rood.

1. Hoe ziet een gevangenis cel eruit?

In het theater staat een op kindermaat nagebouwde cel. Als je klas al naar de voorstelling geweest is, weten ze dus hoe zo'n cel eruitziet. Wat hebben ze onthouden en wat niet? Als jullie nog niet naar de voorstelling zijn geweest, moeten ze voor deze opdracht hun kennis van de wereld én hun verbeelding gebruiken.

- Teken de binnenkant van een gevangenis cel zoals jij denkt dat die eruitziet.
- Als je 1 ding aan de inrichting van een cel zou mogen veranderen, wat zou jij dan doen?

2. Over straffen en belonen

- Waarvoor dient straffen?

Straffen heeft 4 doelen:

1. Gedragsverandering: de gestrafte moet zijn/haar leven beteren
2. Vergelding: er wordt recht gedaan aan het slachtoffer/de samenleving
3. Preventie: straf moet mensen afschrikken om misdaden te plegen
4. Bescherming: straf moet slachtoffers en de samenleving beschermen

- Denk jij dat straffen helpt? Waarom wel? Waarom niet?
- Het tegenovergestelde van straffen is belonen. Denk jij dat belonen helpt? Waarom wel? Waarom niet?
- Wat werkt volgens jou best: strenger straffen of strenger belonen?
- Zijn er nog andere manieren om iemand te straffen dan door hem of haar naar de gevangenis te sturen?
- Hoe denk je dat die andere [alternatieve] straffen werken: slechter, even goed of beter?
- Wie mag jou straffen?
- Mag jij je ouders en/of juf straffen?
- Laat de kinderen van je klas [als je vindt dat ze straf verdienen] zélf hun straf bepalen en bespreek die strafmaat met hen.

3. Over liegen

Liegen is een prima ingangspoortje om het met je klas over 'iets slechts doen' te hebben. Omdat liegen iets is wat ze allemaal kennen en allemaal af en toe doen.

- Het spreekwoord zegt: eerlijk duurt het langst. Is dat zo?
- Wat is liegen?
- Moet je slim zijn om te liegen?
- Waarom liegen mensen?
- Zouden er mensen bestaan die nooit liegen?
- Is het niet zeggen van de waarheid hetzelfde als liegen?
- Wanneer is het moeilijk om de waarheid te zeggen?
- Mag je liegen als je daarmee iemand helpt?
- Als je de waarheid niet kent, kun je dan liegen?
- Wat doe je als je weet dat iemand gelogen heeft tegen jou?
- Kun je liegen en tegelijkertijd de waarheid spreken?
- In de voorstelling liegen de kinderen over waarom ze geld ophalen. Is je moeder willen bezoeken in de gevangenis dan geen 'goed doel'?
- Vertel elkaar een verhaal en laat de anderen raden of het gelogen is.

4. Redenen om in de gevangenis te zitten

Wat moeten mensen volgens jou zoal doen om in de gevangenis te belanden?

Vermogensmisdrijf 41% [bv. diefstal, inbraak, vals geld maken]

Geweldsmisdrijf 28%

Drugsdelict 17 %

Seksueel misdrijf 4%

Vernieling openbare orde 4% [bv. brand stichten, graffiti spuiten en met opzet dingen kapot maken: spiegels van auto's, bushokjes, verkeersborden, bloembakken, ...

5. Waarom doen ze dat?

Waarom plegen mensen misdaden? Waarom doen ze dat volgens jou?

SAD 80% van de misdaden is het gevolg van sociale en economische problemen.

BAD 15% kiest bewust voor een criminele loopbaan

MAD 5% komt in de gevangenis als gevolg van een psychiatrische stoornis

6. Wat mag wel en wat niet?

Wat mogen gevangenen volgens jou wel doen? En wat niet?

Wel:

- Werken. Ze verdienen 1 euro per uur
- Elke dag minstens een uur in de buitenlucht een wandeling maken op de ommuurde binnenplaats
- TV kijken
- Telefoneren. Er is in de cel of op de gang een vaste telefoon waarmee ze tegen betaling kunnen bellen.
- Zoveel ze willen brieven sturen en krijgen maar de post die ze krijgen wordt wel gecontroleerd
- 3x per maand bezoek krijgen van hun kinderen [= in de gevangenis van Antwerpen]

Niet:

- Geen gsm en smartphone
- Geen bankkaart, geen geld, geen identiteitskaart
- Geen huisdieren, geen wapens, geen alcohol
- Ze mogen niet gebeld worden door familie of vrienden

7. Cijfers

Hieronder nog wat achtergrondcijfers:

- België heeft 38 gevangenissen.
- Er zitten 95% mannen in de gevangenis en 5% vrouwen. In de statistieken staan geen x vermeld.
- De gevangenis van Antwerpen heeft plaats voor 439 gedetineerden maar zit overvol. Er slapen meer dan 100 personen op de grond en in een cel voor 2 personen zitten er dikwijls 3 tot 4 gevangenen.
- Een cel voor 1 persoon is minimum 10 m².
- Een gevangene zit ongeveer 16u per dag in de cel
- De celdeur is meestal van staal en 28 cm dik.

8. Inspiratie

Hierna – bij wijze van inspiratie – de quotes en foto's die op de buitenkant van de nagebouwde cel plakten.

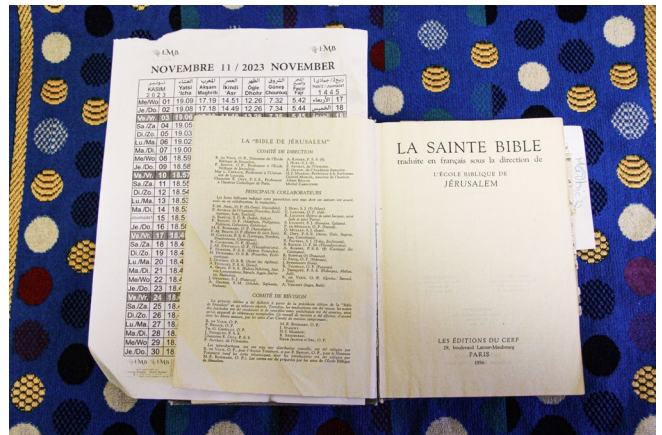

Een maand na de bevalling werd ik opgepakt. Ik heb mijn kindje maar één kunnen zien, dat is heel moeilijk. Ik zit drie maanden vast. Dit tutje koester ik. Mijn celgenoot houdt mij overeind. We praten samen, roken sigaretten en kijken samen tv. Dat helpt om het gemis te verzachten.

Het leven in de gevangenis is héél moeilijk. Ik ben van Oekraïne. Mijn familie kan mij niet bezoeken. Ik probeer mijn moeder elke dag te bellen. Als ik haar spreekt, dan huilt ze. Mijn familie heeft grotere problemen dan ik. Bellen naar Oekraïne is heel duur. Soms is er verbinding, soms niet. Ik heb voortdurend stress. Soms hoor ik zeven dagen niks. Dan denk ik dat mijn familie in de oorlog is omgekomen. Een video-call kan niet, want mijn familie heeft dat programma niet. Mijn vriend zit in de gevangenis van Mechelen. Hij schrijft veel brieven, dat geeft me veel steun

Mijn celgenoot is moslima. Ik ben christen. Wij respecteren elkaars geloof. Het geloof geeft ons moed en hoop en helpt ons door de dag.

Je moet proberen goed overeen te komen met je celgenoot want je zit dag en nacht met elkaar opgescheept. Moet je naar de wc? Je celgenoot hoort, ziet en ruikt alles.

Deze knuffel kreeg ik van mijn zoon. Ik zat toen één week in de gevangenis. Hij heeft die speciaal voor mij op de sinksenfoor gewonnen. Ik had het in het begin heel moeilijk. Nu babbel ik tegen mijn knuffel. Dat helpt.

Wij zijn opgesloten. Afgesloten van de buitenwereld. Alleen de televisie en de radio brengt de buitenwereld een beetje binnen.

Sport is heel belangrijk. Ik voel me vaak depressief. Een beetje sporten kan je beter doen voelen. Het kan je negatieve gevoelens een beetje kanaliseren. In de gevangenis ben je bijna nooit alleen. Huilen is moeilijk. Er is hier een speciale cel voor gevangenen die aan zelfmoord denken. Daar zit alles muurvast geklonken, het bed, de tafel. Alles. De tv zit achter onbreekbaar glas, zodat je je nergens pijn aan kan doen. Zodat er niks is om jezelf mee dood te maken

Ik brei graag. Dat geeft rust in mijn hoofd en de tijd gaat een beetje sneller voorbij.

Ik moet drie jaar in de gevangenis zitten. In mijn cel heb ik een foto van mijn familie. Dan heb ik ze toch een klein beetje bij mij. Bellen naar mijn familie in Colombia is te duur. Ik spreek ze bijna nooit. In de gevangenis verlies je je vrienden, maar je familie blijft. Ik wil geen andere mensen storen. Ik wil mijn moeder geen pijn doen.

In de gevangenis is er heel vaak lawaai. Elke nacht horen we geschreeuw van de mannenafdeling, van de psychiatrie. Dat maakt me bang.

Hier in België is het heel koud. Ik heb het altijd koud. Het eerste wat ik aanraak is de chauffage. Dat geeft troost.

In de gevangenis mag je geen huisdieren hebben. Mijn oudste hond ging dood want die kreeg geen liefde meer van mij. Die liet zijn eigen gaan. Dit is Cindy Ik mis haar enorm. Mijn hond zit nu bij een pleeggezin. Dat kost veel geld, maar dat heb ik er voor over.

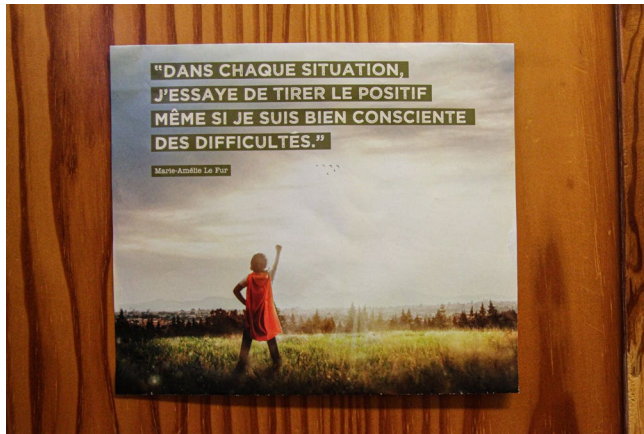

Het afschuwelijkste in de gevangenis is dat je al je vrijheid kwijt bent. Je kan nergens zelf over beslissen. Ik probeer positief te zijn. Ik draai mijn knop om, anders red je het niet.

Elke gevangene moet zijn eigen cel kuisen. Wij doen dat graag. Dat is het enige wat wij zelf in handen hebben. Voor de rest is hier alles door anderen bepaald en vastgelegd. Ik voel me veel beter in een schone cel. Wij mogen geen chemische producten gebruiken. Voor de veiligheid. Wij mogen ook geen haarlak hebben, geen spuitbussen, geen naaldhakken. Geen gsm. Haarverf mag wel. Dat moet je bestellen. Er is hier een soort winkeltje.

Wat mij troost geeft zijn mijn kinderen en sport. Ik schrijf hen veel. Ik probeer er hier het beste van te maken. Ik studeer voor ervaringsdeskundige en wil later via prisontalk naar scholen en zo gaan om te vertellen over het leven in de gevangenis en over ons gevangenen. Wij hebben allemaal een volle rugzak. Alle vrouwen hier hebben veel meegemaakt.

Deze trui is van mijn overleden moeder. Ik trek die soms aan. Dan is ze dicht bij mij. Toen ze kapot ging, bij de ellebogen en de oksel, heeft de aalmoezenier ervoor gezorgd dat iemand ze repareerde.

Roken en tv kijken, dat geeft een beetje afleiding en plezier.

Onze dagindeling

Om 6u15 worden wij gewekt. Je hoort de bewaker de sleutel in het slot steken. De deur gaat open. "Goedemorgen!". Je moet goedemorgen terugzeggen, zodat ze weten dat je nog leeft.

Om 7u komen ze de vuilbakken legen. Je krijgt medicatie. Dan douchen voor degenen die niet werken. Degenen die werken, douchen na het werk.

Om 7u30 starten we met werken. Je kan alleen op je eigen afdeling werken. Werken is niet verplicht. Je kan bijvoorbeeld eten rondbrengen, de gangen kuisen.

Om 9u à 9u30 komt iemand met een kar langs: je kan soep, koffie, water drinken op je cel.

Om 11u20 is er warm eten. Je mag kiezen tussen vegetarisch, halal of vlees.

Om ongeveer 11u30 is het appel. Dan tellen ze de gevangenen, om te zien of er niemand ontbreekt. De chef [de bewaker] komt controleren. Waar is iedereen? De gevangenen zijn in hun cel, als het goed is.

Einde appel. De Fatik komt met vuilnisbakken het etensafval halen.

13u Wandeling. We mogen ongeveer anderhalf uur naar buiten. Wandelen op de binnenplaats omringd door muren. Daarna ga je terug op cel of weer werken.

Om 17u is het avondeten. Brood met beleg, thee of koffie.

20u Slaapwel! Eerst nog appel: de bewaker kijkt door het luikje om te zien of je wel in je cel bent.

2. INLEVENING & EMPATHIE

Om te kunnen begrijpen waarom iemand iets doet, heb je inlevingsvermogen en empathie nodig. Zéker als het gaat om misdaden of ander slechts dat ver van je bed is.

1. Roodkapje Redux

Een goeie én plezierige manier om dat inlevingsvermogen met kinderen te oefenen, is Roodkapje Redux van Nora Krug. Dit Roodkapjesverhaal bestaat uit 5 kleine boekjes in een doosje. Die vertellen zonder tekst en enkel in beelden het verhaal van Roodkapje. Maar ze doen dat telkens vanuit een ander standpunt: dat van Roodkapje zelf, de jager, de wolf, de moeder en de grootmoeder. Ze vertellen je alles wat je nog niet wist. Want iedereen kent Roodkapje, haar oma en de boze wolf. Maar ken je ook de vrouw van de jager? Weet je waarom de jager net op het juiste moment aan oma's huisje komt? Waarom ligt grootmoeder in bed? Komt dat door de fles wijn of door de foto van haar man?

Deel de kinderen in groepjes en laat hen het verhaal van Roodkapje opnieuw samenstellen, telkens vanuit een ander standpunt verteld: dat van Roodkapje zelf, de wolf, de jager, de moeder en de grootmoeder. Wat verandert daardoor aan het verhaal?

2. Moreel kompas

Vraag je klas of ze begrijpen:

- dat iemand een andere mens vermoordt voor geld
- dat iemand een ander martelt en foltert omdat die in een andere god gelooft
- dat iemand een oorlog begint omdat hij een groter stuk grond wil en het hem niet kan schelen als daar veel mensen voor moeten sterven
- dat iemand die zelf gepest is geweest – als hij de macht krijgt – anderen nóg harder pest
- dat iemand een ander neersteekt omdat hij tot een andere bende behoort
- dat iemand een gebouw in brand steekt omdat hij het niet eens is met wat daar gebeurt of met wie daar woont.

Als ze verontwaardigd reageren, confronteer hen dan met het feit dat een groot deel van het publiek in de zaal

- voor een lolly een gore roddel wil verspreiden
- voor een zakje chips iemand wil pesten tot die huilt
- voor 100€ een asielcentrum of ziekenhuis in brand wil steken
- enthousiast joelt als de duivel de gruwelijkste straffen opnoemt en voorstelt

Hoe komt dat volgens hen?

- is het omdat je kost wat wil horen bij de groep en daarom doet wat de anderen doen ?
- is het omdat je zelf niet meer nadenkt als anderen dat in jouw plaats doen?
- is het omdat kwaad doen gemakkelijker is dan goed doen?
- is het omdat de snoep, het zakje chips, het geld, ... zo verleidelijk zijn?
- is het omdat je denkt: 'het is toch niet echt, het is maar toneel'?
- is iets slechts doen niet erg als het maar een spel en een game is?

Wat kan je doen om je moreel kompas niet tilt te laten slaan?

3. GOED & KWAAD

Straffen kan je niet los zien van goed & kwaad.
 Je beloont iemand als hij iets goeds doet.
 Je straft iemand als hij iets kwaads doet.
 Maar wat is goed en wat is kwaad?
 In [kinder]films stellen ze dat meestal nogal zwart/wit voor.
 De goeden zijn duidelijk herkenbaar en heel goed.
 Voor de slechteriken geldt hetzelfde.
 In het leven zoals het is, is dat echter niet altijd zo rechtlijnig en simpel.

Hieronder staan echte vragen en antwoorden van echte kinderen die daarover gaan. Vaak hebben wij als volwassenen dan de neiging om daar een antwoord op te willen geven. Terwijl je met vervolgvragen de kinderen zelf kan doen nadenken en tot een eigen conclusie laten komen. Het is absoluut niet de bedoeling dat je deze vragenreeksen 'naspeelt'. Maar ze geven je wel een goed idee over welke vervolgvragen je zoal kan stellen.

1. Mag je stelen om te kunnen eten?

Antwoord 1: Nee, want het is slecht om te stelen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Wie heeft gezegd dat stelen slecht is?
- Denken alle mensen hetzelfde over goed en kwaad?
- Waarom zou je iets slechts niet doen?
- Kun je in het leven altijd doen

Antwoord 2: Nee, want ik mag niets nemen dat niet van mij is

Mogelijke vervolgvragen:

- Wat als je anders doodgaat van de honger?
- Is dat geen uitspraak van mensen die genoeg eten hebben en op die manier zichzelf willen beschermen?
- Verdienen de mensen die geen eten hebben ook geen bescherming?
- Als alle mensen moeten eten, zou eten dan niet van iedereen moeten zijn?

Antwoord 3: Ja, als ik minder eten heb dan anderen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Als je genoeg eten hebt, waarom wil je dan nog meer?
- Kan iedereen exact evenveel en hetzelfde hebben?
- Waarom zou iedereen evenveel en hetzelfde moeten hebben?

Antwoord 4: Nee, want dan kan de politie mij arresteren

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Zou je wel stelen als niemand je ziet?
- Zouden we zonder politie kunnen leven?
- Is het niet goed dat de politie dieven oppakt?

Antwoord 5: Nee, want de wet verbiedt het

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Staan er geen uitzonderingen in de wet?
- Kan een wet onrechtvaardig zijn?
- Moet je gehoorzamen aan een wet die onrechtvaardig is?
- Is die wet in alle landen hetzelfde?

Antwoord 6: Ja, als ik heel veel goesting heb om te eten

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Mag je altijd doen waar je goesting in hebt?
- Kunnen mensen samenleven als ze allemaal hun eigen goesting doen?
- Is waar je goesting in hebt altijd goed voor je?
- Kun je niet op een andere manier aan eten komen?

2. Moet je lief zijn voor anderen?

Antwoord 1: Ja, als ze ook lief zijn voor mij

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Wie moet als eerste lief zijn: jij of de anderen?
- Krijg jij het soms niet op je zenuwen van lieve mensen?
- Kunnen mensen er lief uitzien en het toch niet zijn?
- Kunnen mensen lief zijn en er helemaal niet zo uitzien?

Antwoord 2: Ja, zelfs als ze voor mij niet lief zijn

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Wat als ze je slaan?
- Kun je altijd voor iedereen lief zijn?
- Bewijs je slechte mensen een dienst als je lief voor hen bent?
- Waarom vind je het zo belangrijk om lief te zijn?

Antwoord 3: Ja, want dan kan ik hen van alles vragen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Staat lief zijn niet los van dingen krijgen?
- En als zij jou ook van alles vragen, geef jij het hen dan om lief te zijn?
- Zul je kwaad worden als je niet krijgt wat je wilt?
- Vind jij het plezant als mensen lief zijn om iets te krijgen?

Antwoord 4: Nee, want sommige mensen willen mij kwaad doen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Moet je lelijk doen tegen mensen die niet lief zijn?
- Moet je iedereen wantrouwen?
- Kan je mensen die je kwaad willen doen begrijpen?
- Als je juf jou straft, wil ze jou dan kwaad doen?

Antwoord 5: Ja, maar alleen als ik goed gezind ben

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Moet je onvriendelijk zijn als je slecht gezind bent?
- Ben jij de baas over je humeur of is je humeur de baas over jou?
- Vind je het normaal om het humeur van anderen te moeten ondergaan?

Antwoord 6: Ja, want anders houden de anderen niet van mij

Mogelijke vervolgvragen: ja, maar

- Ben je lief omdat je bang bent dat andere mensen jou niet plezant zouden vinden?
- Kun je soms niet lief zijn voor mensen van wie je houdt?
- Moet iedereen van jou houden?
- Moet je alles goedvinden om mensen van je te laten houden?

3. Moet je altijd gehoorzamen aan je ouders?

Antwoord 1: Ja, want anders krijg ik straf

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Gehoorzaam je alleen uit schrik voor straf?
- Zou je gehoorzamen als je ouders je altijd alles vriendelijk uitleggen en je nooit straf geven?
- Begrijp jij altijd waarom je ouders je straffen?
- Moet je bang zijn voor straf?

Antwoord 2: Ja, want zij weten meer dan ik

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Weet jij geen dingen die zij niet weten?
- Kunnen je ouders zich vergissen?
- Wat als je je juf je het tegenovergestelde vraagt van je ouders?
- Moet je altijd gehoorzamen aan een grote mens die meer weet dan jij?

Antwoord 3: Ja, want ik zie hen graag en ik vertrouw hen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Kan je iemand graag zien en die toch niet gehoorzamen?
- Maak je het vertrouwen van je ouders kapot door hen niet te gehoorzamen?
- Moet je meer vertrouwen hebben in je ouders dan in jezelf?

Antwoord 4: Nee, want ik vind gehoorzamen niet tof

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Ben je als kind groot genoeg om alles zelf te kiezen en te beslissen?
- Kun je door te gehoorzamen geen dingen ontdekken die je plezant vindt?
- Kan een gezin wel samenleven als er geen gehoorzaamheid bestaat?
- Moeten je ouders je altijd laten doen wat je wilt?

Antwoord 5: Ja, want je moet respect hebben voor grote mensen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Verdienen grote mensen meer respect dan kinderen?
- Verdienen alle volwassenen respect?
- Is gehoorzaamheid altijd een teken van respect?
- Kun je soms ongehoorzaam zijn uit zelfrespect?

4. Moet je alles vertellen?

Antwoord 1: Nee, want als je de waarheid zegt, komt daar dikwijls ruzie van

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Is de waarheid niet de moeite waard om ruzie over te maken?
- Is er geen ruzie als je liegt of niets zegt?
- Hoe komt het dat het soms niet plezant is om de waarheid te horen?

Antwoord 2: Nee, want misschien doe je dan iemand pijn

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Is het dan beter om te liegen of te zwijgen?
- Is het beter om iets niet te weten om zo pijn te vermijden?
- Kun je iets kwetsend ook op zo'n manier zeggen dat het geen pijn doet?

Antwoord 3: Ik mag alles zeggen want we leven in een democratie

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Kan je echt overal altijd alles zeggen?
- Praat je om te praten?
- Moet je niet even nadenken vóór je iets zegt?

Antwoord 4: Nee, niet als ik beloofd heb om iets geheim te houden

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Zijn sommige geheimen niet te groot om voor jezelf te houden
- Wat als door dat geheim iemand anders vals beschuldigd wordt?
- Waarom vertelt iemand jou een geheim als het toch eigenlijk een geheim moet blijven?
- Heb je het recht om iemand te vragen om te zwijgen?

Antwoord 5: Ja, want dat lucht op

Mogelijke vervolgvragen: ja, maar

- Kun je met woorden echt zeggen wat je voelt?
- Kan je sommige gedachten niet beter voor jezelf houden?
- En wat als wat jij zegt anderen ongelukkig maakt?
- Is het soms niet veiliger om te liegen of om niets te zeggen?

Antwoord 6: Nee, want met sommige dingen heeft niemand iets te maken

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Moet je de mensen van wie je houdt niet alles vertellen?
- Moet je beschaamd zijn of bang om over jezelf te praten?
- Als je de waarheid niet zegt, verberg je dan ook geen dingen voor jezelf?
- Kun je jezelf blijven als je altijd alles aan anderen vertelt?

5. Moet je altijd kunnen doen wat je wilt?

Antwoord 1: Ja, want ik wil gelukkig zijn

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Is wat je wil doen ook altijd goed voor je?
- Gaat jouw geluk voor op het geluk van anderen?
- Hangt jouw geluk alleen af van wat jij wil?
- Is jouw geluk alleen het gevolg van wat jij zelf doet?

Antwoord 2: Nee, niet als je daarmee anderen stoort

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Waarom kunnen anderen voor jou beslissen?
- En wat als anderen jou storen?
- Is het soms niet nodig om anderen te storen?

Antwoord 3: Nee, want ik ben te klein om alles zelf te beslissen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Beslissen grote mensen altijd zelf wat ze doen?
- Wat ontbreekt er bij kinderen dat er voor zorgt dat ze niet altijd zelf kunnen beslissen?
- Als je nog klein bent, moeten volwassenen dan alles in jouw plaats beslissen?
- Hoe kun je leren beslissingen te nemen als je nooit iets zelf mag beslissen?

Antwoord 4: Ja, als ik er goed over heb nagedacht

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Hoe weet je of je goed genoeg hebt nagedacht?
- Kun je alles voorzien door na te denken?
- Handelen mensen die nadenken beter dan mensen die dat niet doen?
- Kan te veel nadenken je soms niet verhinderen om iets te doen?

Antwoord 5: Nee, ik mag niks doen wat verboden is

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Moet je altijd blind gehoorzamen als iets verboden wordt?
- Kun je vrij zijn en toch alles wat verboden is respecteren?
- Kun je leven zonder dat er iets verboden is?

6. Moet je anderen helpen?

Antwoord 1: Ja, want ik mag niet egoïstisch zijn

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Moet je om te overleven niet eerst aan jezelf denken?
- Weet je altijd hoe je anderen moet helpen?
- Zijn er niet te veel anderen om die allemaal te kunnen helpen?
- Moet je anderen helpen als ze jou niets vragen?

Antwoord 2: Ja, want ik doe andere mensen graag plezier

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Help je anderen om jezelf te plezieren of om anderen plezier te doen?
- Ben je kwaad als ze je niet bedanken?
- Vind jij het altijd plezant om geholpen te worden?

Antwoord 3: Ja, want zo krijg ik veel vrienden

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Als iemand alleen maar bij jou blijft omdat jij hem helpt, is dat dan wel een echte vriend?
- Als jouw vrienden je niet helpen, kan je dan bevriend blijven met hen?
- Als je ver weg bent en je kan je vrienden niet helpen, raak je ze dan kwijt?
- Als je iemand helpt, word je dan altijd zijn vriend?

Antwoord 4: Nee, mensen die je niet kent, moet je niet helpen

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Waarom verplicht de wet ons om soms hulp te bieden aan een onbekende als die in gevaar verkeert?
- Hebben onbekenden minder hulp nodig dan mensen die we wel kennen?
- Kan het gevaarlijk zijn om iemand te helpen?
- Kan je iemand beter leren kennen door hem te helpen?

Antwoord 5: Nee, want iedereen moet leren om zichzelf te redden

Mogelijke vervolgvragen: Ja, maar

- Hebben we elkaar niet allemaal nodig, we leven toch in een samenleving?
- Hebben we geen andere mensen nodig om zelfstandig te kunnen worden?
- Kunnen kinderen zich redden zonder hulp van anderen?
- Is het verkeerd dat je soms andere mensen nodig hebt?

7. Duivelslied

De duivel heeft zijn eigen mening over straffen.

Hier vind je zijn lied: <https://www.youtube.com/watch?v=gfAKieAvfAM>

Ben je het met hem eens? Waarom wel, niet?

Dit is de tekst:

Straf, straf straf – Alle rechters in het graf
 Straf straf straf – En dan leer je het wel af?
 HA HA HA
 Als je steelt
 Als je schreeuwt,
 Als je scheldt, schopt, pest
 Als je martelt en moordt
 Als je dealt aan de poort
 Als je sekst met een kind
 Als je leugens uitvindt
 Straf straf straf – en dan leer je het wel af?
 Straf Straf Straf
 Stop jij mama in de cel
 En haar kindjes in de hel?
 Straf straf straf
 Iedereen is beter af?
 Straf straf straf
 Straf straf straf en jouw kop die gaat eraf...
 HA HA HA

© Stef Stessel

4.

DILEMMA'S & KEUZESTRESS

Een dilemma is een keuze tussen twee dingen die even [on]aantrekkelijk zijn. Die keuze kan je niet altijd baseren op een logische redenering. Het is simpel: je moet gewoon kiezen! Als je moet kiezen tussen goed en kwaad, kom je soms onvermijdelijk voor zo'n dilemma te staan. En kiezen is iets dat kinderen – net als zoveel andere dingen – moeten inoefenen en leren.

1. Het grote dilemma op dinsdag spel

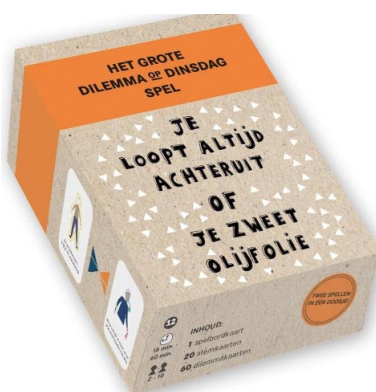
In de filosofie is klassieke denkoefening op dat vlak gekend als 'the trolley problem.'. Kort door de bocht gaat dat ongeveer zo: vijf mensen liggen stevig vastgebonden op de rails van een treinspoor. Een op hol geslagen, compleet stuurloze trein stevent recht op hen af. De trein moet op een of andere manier tot stilstand gebracht worden. Anders gaan die vijf mensen een wisse dood tegemoet. Jij staat op een spoorwegbrug en ziet alles gebeuren. Naast jou staat een dikke man die je niet kent. Als je hem van de brug duwt, komt hij op de sporen terecht en zal hij zeker dood zijn. Maar zijn dikke lijf zal de trein wel doen stoppen en de vijf andere mensenlevens redden. Wat doe je? Vermoord jij die dikke man door de hem van de brug te duwen? En wat beslis je als de mens die naast je staat geen dikke man is maar je broer of je beste vriend?'

Op zich een bijzonder interessante kwestie waar al veel verstandige hoofden zich over gebogen hebben en waar al veel boeken over zijn volgeschreven [bv. 'would you kill the fat man?' van David Edmonds].

Dit is echter zeker voor jonge kinderen een te loodzware keuze en een te ingrijpend ethisch vraagstuk. Een minder deprimerende en plezierige manier om kiezen in te oefenen is 'het grote dilemma op dinsdag spel.' Er bestaan twee versies: de triestige en de blijde editie.

In de oorspronkelijke [triestige] versie gaat het om keuzes tussen onaantrekkelijke dingen: bv. je hebt een permanente pisllek in je broek of je houdt een afscheidsspeech voor elke drol voordat je 'm doorspoelt. In de blijde versie moet je kiezen tussen plezierige alternatieven bv. je kunt in een dier naar keuze veranderen of je hebt een robot-butler.

Omdat alles in het leven nu eenmaal een dilemma is, zijn er twee spelopties waartussen je kan kiezen. In het ene spel speel je in teams en probeer je te raden en te voorspellen wat je teamgenoten zullen kiezen. In het andere spel is je doel om voor de andere spelers een zo moeilijk mogelijk dilemma op tafel te leggen en de dilemmamaestro te worden. Zo leer je je medespelers pas echt goed kennen.

Je hoeft die speldozen trouwens niet eens te kopen. Je kan met je klas immers ook eerst zelf dilemma's bedenken en daar kaarten over maken. Maar of je 't nu doet met de bestaande versie[s] of met een zelfgemaakte editie: plezier én vurige duels en discussies zijn verzekerd!

2. Het Roodkapjesdilemma

Een andere manier om met je klas keuzes maken in te oefenen is deze: Vraag hen om hun ogen dicht te doen. Als die weer open mogen, zijn ze in een sprookje beland. Eentje dat ze allemaal goed kennen. Ieder van hen is 'Roodkapje' en je schotelt ze de ene aartsmoeilijke keuze [a.k.a. dilemma] na de andere voor.

Op papier ziet dit er redelijk ingewikkeld uit. Omdat geschreven verhalen gewoonlijk nogal rechtlijnig zijn. Ze hebben een begin, een midden en een slot. Terwijl dit verhaal van hot naar her springt [afhankelijk van de keuzes die Roodkapje maakt]. Om dat duidelijk te krijgen, heb ik hier icoontjes moeten gebruiken. Maar live in de klas is het poepsimpel: er zijn telkens twee keuzes en elk kind gaat het in het groepje van zijn of haar keuze staan. In die subgroepjes ontstaat vanzelf en op een heel natuurlijke manier een ware pop-up van filosofische vragen.

Bij het eerste dilemma bijvoorbeeld [doe je braaf wat mama vraagt of vind je dat oma al genoeg koekjes heeft en eet je ze zelf op]: moeten kinderen doen wat grote mensen zeggen? Hoeveel is genoeg? En later: Kan een mens weten wat een wolf denkt?

Tussen de lijnen door leren ze ook een heleboel. Dat je de gevolgen van je keuzes moet dragen. Dat je met wat je kiest de loop van de gebeurtenissen kan veranderen. Dat wat je kiest iets zegt over wie jij bent. Dat er verschillende keuzes en meerdere eindes mogelijk zijn. Vaak blijven ze daarna bij andere verhalen ook verrassende plotwendingen verzinnen. Dat kan je voor jonge kinderen die doorgaans rigide vasthouden aan 1 verhaallijn [zo is het en niet anders] als een extra bonus beschouwen.

DE DILEMMACAROUSSEL

Vandaag ben jij dus zelf Roodkapje. Je mama vraagt je om koekjes naar oma te brengen want die is ziek. Wat doe je?

- Je vindt dat oma meer dan genoeg koekjes heeft. Je beslist om een rustig plekje te zoeken om ze zelf op te eten. Als je dit kiest, ga naar:
- Je vindt dat je braaf moet doen wat mama zegt. Je neemt de koekjes en vertrekt naar het huis van oma. Als je dit kiest, ga naar:

 Je wandelt door het bos. Plots staat er echter midden op de weg een wolf die je de weg verspert. Hij likt zijn lippen af en vraagt waar je naartoe gaat. Wat doe je?

- Jij zegt dat je op weg bent naar oma die aan de andere kant van het bos woont. Als je dit kiest, ga naar:
- Je ziet dat de wolf honger heeft. Je zegt dat hij de koekjes mag hebben in de hoop dat hij geen zin meer heeft om jou nog op te eten. Als je dit kiest, ga naar:

Je vindt een rustig plekje aan een vijver. Je stort je op de koekjes. Maar plots hoor je een raar ritselend geluid. Je ziet een wolf op je afkomen. Wat doe je?

- Je eet zo rap als de wind zelf alle koekjes op. De wolf krijgt niks. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je deelt de koekjes met de wolf. Als je dit kiest, ga naar:

De wolf vindt het lief van je dat je oma gaat bezoeken. Hij vindt dat je echter óók bloemen moet meenemen voor haar en stelt voor om paardenbloemen te plukken. Wat doe je?

- Je doet wat de wolf voorstelt en plukt paardenbloemen. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je zegt tegen de wolf dat je paardenbloemen plukken geen goed idee vindt omdat mensen die ook 'pisbloemen' noemen. Je zegt dat tulpen beter zijn. Als je dit kiest, ga naar:

De wolf heeft alle koekjes die je hem gaf opgegeten en valt in slaap. Wat doe je?

- Je gaat weer op weg. Dan maar zonder koekjes. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je bent er niet gerust in en je wil eerst zeker weten dat je geen last meer zal hebben van de wolf. Als je dit kiest, ga naar:

Jij hebt alle koekjes opgegeten. Dat maakt de wolf verdrietig. Hij begint te huilen. Wat doe je?

- Je zegt tegen de wolf dat wolven niet kunnen huilen en je lacht hem uit. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je vindt het triest dat de wolf verdriet heeft. Je troost hem en pas daarna ga je weer verder. Als je dit kiest, ga naar:

De wolf kent geen tulpen. Hij vraagt wat dat zijn. Wat doe je?

- Je zegt dat je ze hem zal tonen en laten zien. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je lacht hem vierkant uit omdat hij geen tulpen kent. Als je dit kiest, ga naar:

Je komt bij het huis van oma maar je durft niet binnengaan want het is er heel stil. Je denkt dat ze misschien slaapt. Wat doe je?

- Je klopt toch hard op de deur.
Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je ziet dat het venster open staat en je klimt zo naar binnen. Als je dit kiest, ga naar:

Je duwt de wolf zo hard dat hij van de aardbol valt. Oma ziet dat vanuit haar huisje en klapt blij in haar handen. Omdat ze weet dat de wolf hen geen kwaad meer kan doen, voelt ze zich op slag beter. Jullie eten taart die zij gebakken heeft en vieren een hele middag feest. EINDE

Je klopt hard op de deur. Oma zegt dat je binnen mag komen en dat ze in bed ligt. Je doet dat en wil haar knuffelen. Maar je merkt dat ze er raar uitziet en ze ruikt anders dan anders. Dat is verdacht. Wat doe je?

- Je wil weten waarom oma zo raar doet
Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je pakt de afstandsbediening van haar elektrisch bed. Als je dit kiest, ga naar:

Oma is kwaad omdat je de wolf uitlacht. Ze geeft je straf. Dat vind jij niet eerlijk. Wat doe je?

- Ja gaat beledigd en verongelijkt terug naar huis. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je hebt spijt en biedt de wolf je excuses aan. Je gaat met oma mee naar haar huis. Als je dit kiest, ga naar:

Oma is verdrietig en een beetje kwaad omdat jij alle koekjes zelf hebt opgegeten. Ze was van plan om pannenkoeken voor je te bakken. Maar nu vindt ze dat jij maar pannenkoeken moet bakken voor haar. Ze geeft je alles wat je nodig hebt en leert je hoe je het moet doen. EINDE

Je komt dichterbij en zegt: **'Oma, wat heb je grote oren'**.
'Dat is om je beter te kunnen horen, Roodkapje' is het antwoord.

'Oei oma, wat heb je grote ogen'.

'Dat is om je beter te kunnen zien, Roodkapje.'

'Ai ai oma en wat heb je verschrikkelijk grote tanden.'

'Dat is om je beter te kunnen opeten, mijn kind.'

De donsdeken komt omhoog. Wat doe je?

- Je draait je snel om en vlucht weg. Je ontsnapt uit het huis. Als je dit kiest, ga naar:

of

- Je slaat zo hard als je kan met je tas op de donsdeken. Als je dit kiest, ga naar:

Je duwt op de knop van de afstandsbediening. Het bed gaat omhoog en klapt dicht. De wolf zit in de val. Dan komt oma uit de badkamer. Ze had zich daar verstopt. Jij bent net op tijd gekomen om ervoor te zorgen dat de wolf haar niet opeet. Bravo, Roodkapje. Je bent een held. EINDE

Je hoort een angstaanjagend gegrom. Je kijkt om. Daar is de wolf. Hij springt op jou en slikt je in één keer door. Je komt in de buik van de wolf en ziet daar een verrassing: je oma zit ook in de maag van de wolf. Samen roepen jullie zo hard als jullie kunnen. De jager hoort jullie gillen en brullen. Hij schiet de wolf dood en haalt jullie uit zijn buik. EINDE

Je ziet dat je je vergist hebt. Jij dacht dat het de wolf was die in bed ligt maar het is je oma. Ze heeft zich verkleed als wolf omdat het carnaval is. Gelukkig heb je het nog net op tijd gezien. Anders zou je haar hebben doodgeslagen. Jullie vieren samen feest. EIND GOED AL GOED

